

КАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТЕРЛІГІ

А.ЯСАУИ атындағы
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ ТАРАЗ ИНСТИТУТЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ТАРАЗСКИЙ ИНСТИТУТ
МЕЖДУНАРОДНОГО КАЗАХСКО-
ТУРЕЦКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ.А.ЯСАВИ

**«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ САПАЛЫ БІЛІМ МЕН ҒЫЛЫМ:
БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНІҢ ФАКТОРЫ»
атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ
6 - 7 маусым, 2008 ж.**

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
«КАЧЕСТВЕННОЕ ЗНАНИЕ И НАУКА: ФАКТОР
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ
СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ»
6 - 7 июня, 2008 г.

MATERIALS
Of the International scientific - practical conference
"THE QUALITY OF KNOWLEDGE AND SCIENCE IN MODERN SYSTEM
OF EDUCATION AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS"
June 6-7, 2008 y.

Тараз – 2008

жоғары сатысындағы тұлға, қазақтың барлық әдет-ғұрып, салт-дәстүрін білетін, компьютерлік технологияны жетік меңгерген маман.

Қорыта келе, болашақ педагог мамандарды тәрбиелеу өте маңызды мәселе. Жаһандану дәуірінде қоғамда күнделікті инновациялық, әлеуметтік, саяси, мәдени, экономикалық жағдайлар өзгеріс үстінде. Ақпараттар ағымынан қалыспай отыруымыз керек. Сондықтан да болашақ педагог кадрларды ғылым мен технологияның жаңалықтарымен қаруландырып, жан-жақты дамыған, оқытудың барлық әдіс-тәсілдерін меңгерген тұлға етіп тәрбиеленуіміз керек.

ӘОЖ 174(574)

ПЕДАГОГ ӘДЕБІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Д.Б. Мәуленов

А.Ясауи атындағы ХҚТУ Тараз институты, Тараз қ.

Еліміз тәуелсіздікке қол жеткізген жылдары ең басты мақсаттарымыз бен міндеттерімізді, ұлттық құндылықтарымызды айқындап алуды басты мұраттарымыздың бірі деп есептедік. Сонда білімсіз ілгері басу мүмкін емес екеніне көз жеткіздік. «Білімдінің алды - жарық» деп қазақ халқы тегін айтпаса болса керек. Кеңес өкіметінің кезінде партиялық диктатураның орныққанына қарамастан халыққа жаппай білім беру бағыты ойдағыдай жүзеге асқанын жасыра алмаймыз. Әсіресе, ғылым - білімнен шет қалған қазақ халқы Кеңес өкіметі жылдарында жаппай сауатты, білімді елге айналды. Сондықтан сол дәуірді қанша сынағанымызбен оның халыққа білім берудегі атқарған қыруар істерін ұмытуға болмайды. Ендігі жерде осындай қол жеткен биіктерді, ғылым - білім саласындағы жетістіктерімізді аласартпай, одан әрі биіктете түсуіміз - заман талабы.

Осы орайда ел тәуелсіздігінің, мемлекеттілігінің нығаюы үшін білім нұрын себетін педагог қауымының орны бөлек. Интеллигенцияның саны мен сапасы жағынан барынша мол тобын құрайтын ұстаздар қауымы руханият, имандылық майданында өзіндік қабілет - қасиеттерімен ерекшеленеді. Ендеше олардың әдептілігі, ұлтжандылығы, Отан алдындағы борышын сезінуі қай кездегіден де қазір жоғары болуы тиіс. Рухани құндылықтарымыз әлсіреп, имандылық саласында құлдырауға ұшырап отырған қазіргі кезде мұғалімдерге жүктелетін міндет ауқымы орасан зор. Яғни өзі әдепті, жаны таза педагог қана жас ұрпақты алға апаруда үлгі бола алады, ал ол ұрпақ - мемлекетіміздің тірегі, жарқын болашағының кепілі. Олай болса, педагог этикасы мәселесін зерттеу маңызды.

Осы тақырыпқа арналған арнайы әдебиеттерді зерделей келе түйгеніміз, кәсіптік этика деп біз еңбектің бөлшектенуіне байланысты пайда болып, тарихи қалыптасқан күрделі кәсіптік топтардың өзара қарым-қатынастарын реттеп отыратын, белгілі салада еңбек ететін адамдардың ерекшеліктерін есептейтін нормалар мен ережелер жиынтығын атайды екенбіз. Жалпы азаматтық, моральдық нормалардың әрбір кәсіптік ерекше мән алуының себебі еңбек түрлерінің өзгешіліктеріне, олардың даму процесіндегі қалыптасқан өзіндік әдет-ғұрып, дәстүрлерінің болуына байланысты. Кәсіптік моральдық нормалар - жалпы этикалық принциптердің ерекше формасы. Белгілі бір кәсіптен шұғылданатын адамдардың өзара қатынастары сол шеңберде ғана сақталатын моральдық нормаларға бағынуы, моральдың таптық мәнін жоққа шығармайды, ал кәсіптік мораль осы қоғамда қабылданған этикалық нормалардан дербес әрекет етеді деген ұғымды білдірмейді. Жалпы қоғамдық мораль кәсіптік этикада ерекше әрекет етеді. Демек, кәсіптік мораль - белгілі бір қоғамда үстемдік ететін моральдық қағидалардың шектелген сферада өмір сүруі. Ал бұл сияқты бөлшектелген туындылардың болуы кәсіптік этиканың мәселелерін зерттеуді талап етеді. Кәсіптік этика еңбектің әр түрлі салаларында қызмет ететін адамдардың моральдық әрекеттеріне байланысты, олардың адамдар арасындағы қарым-қатынастар туралы ұғымдарының қалыптасу ерекшеліктеріне байланысты мәселелерді

қарайды. Педагогтық этика мұғалімге кәсіптік мораль туралы білім беруді көздейді. Кәсіптік этиканың ішінде педагогтық этика дербес орын алады. [1, 10-17беттер]

Педагогтық әдеп – мұғалімнің ең етене кәсіптік белгісі. Қай-қай мамандықтың да белгілі бір айрықша белгісі болатынын өздеріңіз де білесіздер. Ол белгі адамның үйреншікті әдетінен, сойлеген сөзінен, тіпті киім киісінен де байқалуы мүмкін. Мұғалім кәсібінің ерекшелігі ең алдымен оның педагогтық әдебінде жатады. Педагогтық әдеп ұстаз шеберлігінің төртінші құрамды бөлігі десе болады. Педагогтық шеберлік – тек қана мұғалімнің жалпы жан-жақты және методикалық сауаттылығы ғана емес, ол әр сөзді оқушыларға жеткізе білу, олардың толық қабыл алуы, толғанып бойға сіңіруі. К.Д. Ушинскийдің сөзімен айтқанда, «педагогика теориясын қаншама жетік білгенімен» педагогикалық әдептің қыр-сырын меңгермейінше бұған оның қолы жетпейді.

«Әдеп» (такт) сөзі (латынша *taktus*) «жұғысу», «адамдар арақатынасының түрі» мағынасында қолданылады. Әдеп – адамдардың өзара жақсы қарым-қатынас жасауына қажетті жағдай. Әдетте, әдепті адамдарды олардың кішіпейілділік, басқаны түсіне білушілік, жылы шырайшылық, тапқырлық, елгезектік, өзгенің пікіріне құлақ асушылық, ұстамдылық, байсалдылық, әзілкептік сияқты мінез-құлық белгілеріне қарап тануға болады екен. Мұндай айрықша белгілер әдепті мұғалімнің бойында да болуы тиіс. Әдепті мұғалім ересек адамдармен қалай сыпайы және ілтипатпен сөйлесе, оқушылармен де солай, тек ересектерден гөрі сақ және ықыласпен сөйлесуі керек. Педагогтық әдеп – медицина қызметкерлерінің дәрігерлік этикасы сияқты мұғалімнің кәсіптік сапасы. Ол педагогтық білім мен педагогтық тәжірибені қоса алғанда пайда болатын педагогтық шеберліктің құрамдас бөлігі болып табылады. Педагогтық әдептің негізі оқушыларға деген шын ықылас және олардың адамдық ар-ұятына деген адалдықта жатыр. Педагогтық әдепке – баланы адам ретінде сыйлау деген анықтама беруге болады. Педагогтық әдеп, кең мағынасында алғанда – мұғалімнің әрбір нақты іс үстінде тәрбие мәселесінің ең ұтымды әдіс-тәсілдерін қолданып, оқушыларды еліктіріп әкететін кәсіптік сапасы. Оқушылармен қарым-қатынас тұрғысынан педагогтық әдеп мұғалімнің жан-жақтылығының, оның идеялық сенімінің, жүріс-тұрыс мәдениетінің, жалпы және арнаулы білімнің, мамандығына байланысты ізденіс жемістері қорының жиынтығы іспетті. Шебер педагог болмай тұрып, әдепті педагог болмақ жоқ. Педагогтық әдеп жаттау, еске сақтау және жаттығу жолымен жасалмайды. Ол мұғалім ізденісінің нәтижесі, ал оның ақыл-ойының көрінісі болып табылады. Педагогтық әдеп әр мұғалімде әр түрлі және әр қалай көрініс беруі мүмкін. Бұл оның жас мөлшеріне, темпераментіне, мінез-құлқына, тағы басқа да ерекшеліктеріне байланысты. Педагогтық әдеп деп әр мұғалімнің дара қасиеті. Әр мұғалімнің дара ерекшеліктеріне бағынбастан педагогтық әдепті дамытуға септігін тигізетін жекелеген психологиялық және педагогтық жайттарды бөліп көрсетуге болады.

1. Байқағыштық
2. Ілтипаттылық
3. Сенім
4. Төзім және сабыр сақтау [2, 1-34 беттер]

И.Е. Сеницаның «Педагогтық әдеп және ұстаздық шеберлік» атты еңбегінде көрсетілген келесі ой – тұжырымдарымен келіспеуге болмайды. Оқушыларды құрметтеу педагогтың бойына біткен қасиет қана емес, сондай-ақ оның мамандығының міндетті түрдегі ерекшелігі болып табылады. Оқушыны кінәлағаннан гөрі мақтауға бейім тұрған жөн. Балаларға орынсыз тіл тигізуге, қорқытуға болмайды. Оқушылардың болымсыз қылығына ескерту жасамаңыз. Оқуда да, тәрбие мәселесінде де көңіл-күйдің көтеріңкі болуы – табыс кепілі. Өмірге құштарлық - әдепті педагогтың негізгі белгісі. Оқушыларға жасайтын әр ескертуіміз әділ және орынды болуы тиіс. Оқушыға бағаны мейлінше объективті қою керек. Баға оқушыда өзіне-өзі сын көзбен қарауға және өзін дұрыс бағалауға талпыныс тудыруы тиіс. [3, 81, 92-97, 104, 202 беттер]

Қорытындылай келгенде, әдеп - адамдар арасындағы қарым-қатынасты реттеуге көмектесетін құлықтық категория. Педагогикалық әдеп – қарым-қатынастың жемісті

стилін қалыптастыра алу қабілеті, оқытушының оқушыға дұрыс, қажетті педагогикалық әсер ету әдісі. [4, 147 беттер]

Жоғарыда көтерілген мәселелерге байланысты кейбір өз тоқтамдарымызды айта кеткенді жөн санадық:

1. Экономика, құқықтану, тағы басқа мамандықтарды оқытатын ұстаздар кәсіби саланың мамандары болғанымен, көп жағдайда педагогикалық тәжірибесі, дағдысы жеткіліксіз болып жатады. Сондықтан оларды тым болмағанда педагогтық әдепке, этикаға үйрету маңызды екенін ескере отырып, тиісті білім көтеру курстарын ұйымдастыру артық болмас еді.

2. Болашақ ұстаз мамандығын алатын білімгерлер үшін педагогикалық әдеп, этика арнайы курстарын міндетті түрде өткізу орынды болар еді.

3. Көптеген салаларда ар – намыс кодексі бар. Мысалы, дәрігерлер Гиппократ антін қабылдайды, мемлекеттік қызметкерлер Ар – намыс кодексін басшылыққа алады. Осы іспеттес дәстүр қалыптастыру педагогтар үшін де қажет деп білеміз. Оларға педагог әдебінің мәселелері қамтылған арнайы моральдік – құқықтық құжат қабылдау дұрыс болар еді деп ойлаймыз.

4. Тәуелсіз еліміздің ұлттық сипатына байланысты бұрыннан қолданылып келе жатқан басты педагогикалық білім негіздерін қайта қарау, жаңа заман талабына сай келетін тұжырымдар мен ұстанымдар белгілеу, Кеңестік идеология санамызға сіңірген сіресіп қағидаларды ұлттық құндылықтарға, бүгінгі күн талабына сай өзгерту күн тәртібіне батыл қойылуы тиіс. Осы орайда педагог әдебі мәселесіне арналған жаңа концепциялар түзілуі керек.

Осы айтылған біздің ұсыныстарымыз пікірталас арқауына айналады деп сенгіміз келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Г. Ақмамбетов, Т. Дәуітов, А. Жақыпов, Педагог этикасы, Алматы – 1969, 1, 10-17беттер.
2. И.Е. Синица, Педагогтық әдеп және ұстаздық шеберлік, Алматы 1987, 1-346беттер.
3. Сол жерде, 92-97, 104, 202 беттер.
4. Основы педагогического мастерства, под редакцией И.А.Зязюна, Москва, 1989г, 147 бет.

ОӘЖ 820: 37.01.012:39

ХАЛЫҚ ТӘЛІМ-ТӘРБИЕСІ МЕН ТҮРКІ ЖАЗБАЛАРЫ АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ

У.Жамирова, Д.Дүбірбаева

М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті, Тараз қ.

Жүсіп Баласағұнның шығармашылығындағы халық педагогикасының негіздерін ғылыми тұрғыда зерттеуде түркі жазбаларының қалыптасуы мен ондағы тәрбие туралы ой-пікірлердің және халық тәлімінің алатын орындарын, бұлардың арасындағы сабақтастықты арнайы қарастырғанды жөн көрдік. Өйткені Баласағұнның «Құтты білік» дастаны негізінен түркі халқының ғасырлар бойы жинақталған тәрбие жайындағы сапалы ойын қорытындылап тұрған еңбек.

Араб тілі – ресми тіл, парсы тілі – әдеби тіл болғанда «Құтты білік» дастанының түркі тілінде жарық көруі Баласағұнның ерлігін көрсетеді. Жазба әдебиетінің халық тәлімі мен сабақтастығын көрсетуде мынадай қағидаларды ерекше атаған қажет:

1. Қарахандар дәуірінде жарық көрген шығармалар халықтың тәрбие жөніндегі ойын түгелдей түйіндейді;